

Van Hove maakt heilige menselijk

Fountainhead Regisseur Ivo van Hove knipt en plakt behendig een overtuigend toneelstuk uit de omstreden ideeënroman van Ayn Rand

Theater

The Fountainhead van Ayn Rand

Bij Toneelgroep Amsterdam. Gezien: 15/6, Stadsschouwburg Amsterdam. Aldaar t/m 21/6, daarna tournee. Inl: tga.nl

Door **Herien Wensink**

‘**G**een mens kan leven voor een ander’, schrijft Ayn Rand in *The Fountainhead* (1943), de omstreden roman waarin zij egocentrisme idealiseert en solidariteit beschimpt. „Zo’n relatie brengt alleen wederzijds bederf te weeg.” Met haar grote afkeer van gemeenschapsdenken levert Rand al decennia munieft aan Amerikaans ultrarechts.

Een heikele onderneming dus van regisseur Ivo van Hove om dit boek bij Toneelgroep Amsterdam op toneel te brengen. Ook al om zijn lijvigheid: *The Fountainhead* introduceert tientallen personages op talloze locaties in een tijdspanne van ruim twintig jaar, op 800 pagina’s. En hoe wel de anekdote meeslepend is, is het boek vooral een ideeënroman, met de personages als belichaming van Rands opvattingen. Wat Van Hove er in moet hebben aangesproken, is de nadruk op kunst en het eeuwige dilemma voor kunstenaars: trouw blijven aan jezelf of doen wat het publiek wil? Een vraag waar menig maker vermoedelijk van wakker ligt.

In het boek maakt Rand een griezelig onderscheid tussen de scheppende mens en de tweedehands mens: zuiver, compromisloos en krachtig versus afhankelijk, laf en zwak. Uit die twee uitersten schiept zij de belangrijkste personages: held Howard Roark, zo rechtschapen dat hij bijkans een heilige is, en zijn opponent, Peter Keating, mikpunt van haar diepste hoon. Beide architecten, de één een geniaal visionair die nauwelijks opdrachten krijgt - onbegrepen en onbuigzaam - de ander een middelmatig talent, dat in zijn sneue streven naar status enkel bouwt wat publiek en opdrachtgevers willen zien.

Van Hove knipt en plakt behendig uit het boek, maar blijft in de vier uur durende voorstelling dicht bij de anekdote. Hij behield elf personages, vertolkt door negen acteurs, op toneel bijgestaan door

drie musici. Voor de scenografie concentreerde ontwerper Jan Versweyveld zich op de essentie: hij creëerde een imposant, fors verruimd toneelbeeld dat een architectenbureau voorstelt - zelfs de coulissen zijn getransformeerd tot kantoortjes. Daglicht valt door de hoge ramen naar binnen, op de tekenafels. Met een simpele ingreep, een lichtnuance of slim gebruik van video verandert het kantoor in een huiskamer, liefdesnest, rechtszaal of redactielokaal. Hier treft Roark zijn vele opponenten en, soms, een enkele medestander.

De voorstelling haalt de scherpe kantjes van de twee hoofdpersonen, meeslepend vertolkt door Ramsey Nasr (Roark) en Aus Greidanus Jr. (Keating). Roark, bij Rand een man als een rots, is hier kwetsbaarder en menselijker, Peter Keating krijgt van Greidanus jr. aanvankelijk een innemend, puppyachtig enthousiasme mee - alvorens hij steeds verder corrumpeert en niets anders kan dan naar de fles grijpen. De tragische Keating bewondert en benijdt Roark om diens talent en integriteit. Steeds opnieuw komt hij bij hem voor hulp, waarmee hij zijn haat en zelfhaat voedt. Roark daarentegen neemt nooit van iemand een gunst aan. Bij Rand triomfeert uiteindelijk natuurlijk de onafhankelijke geest, bij Van Hove is dat diffuser: beide mannen, beide wegen, blijven lang begrijpelijk.

De thematiek fascineert direct en theateraal wordt alles uit de kast getrokken, van de intrigerende, contemplatieve live muziek tot vernuftig gebruik van video. De camera kijkt mee als Roark zijn ontwerpen maakt; onder zijn behendig schetsende vingers ontstaan meedogenloze gebouwen - een mooi inkijkje in zijn radicale brein. Toch lijdt het eerste deel van de voorstelling onder het gewicht van de ideeënroman: de personages blijven schetsmatig, de stroeve dialogen komen met moeite los van het papier. Maar na de pauze weten Van Hove en de ijzersterke cast de weerstand glansrijk te doorbreken,

door de soms taaie thematiek overtuigend te vervlechten met het menselijke aspect.

Dan concentreert het verhaal zich op Dominique Francon, de grote liefde van Roark, en op mediamagnaat Gail Wynand, een onverwachte vriend en medestander. De dubieuze Wynand, fascinerend enigmatisch gespeeld door Hans Kesting, slaagt er dankzij Roark in boven zichzelf uit te stijgen - hoopgevend, voor even. Francon, een mooie rol van Halina Reijn, begint geharnast en ironisch, vol dedain voor de wereld en de mensheid. Maar door Roarks onwrikbare talent en onbaatzuchtige liefde (hij laat haar zonder morren tot twee keer toe met een ander trouwen), ontdoit en ontspant zij, totdat ze uiteindelijk samen kunnen zijn.

Maar eerst begaat Roark nog een krankzinnige verzetsdaad - op toneel een overweldigende orkaan van destructie - die zijn karakter in een nieuw, minder begrijpelijk daglicht stelt. Zijn slotpleidooi voor de rechtbank ten slotte, is weer een roerende opdracht aan de mensheid om autonoom te zijn. Roark en zijn opvattingen zijn extreem, onmogelijk en tegelijk verwarrend verleidelijk. Het is meesterlijk hoe Van Hove precies dat midden houdt en zijn publiek zelf laat oordelen over enerzijds het aantrekkelijke aspect - volkomen autonoom zijn zonder te zwichten voor macht of massa - en anderzijds de kwestieuze politieke en maatschappelijke implicaties. Zo loodst hij Rand behoedzaam langs de afgrond van haar ideologie. Met als resultaat even onbehaaglijk als ontzagwekkend theater.

Bij Rand triomfeert Roark, bij Van Hove is dat diffuser: beide mannen blijven lang begrijpelijk

4 Recensies
Première
meisjes

Halina Reijn als Dominique Francon en **Aus Greidanus jr.** als Peter Keating in **The Fountainhead** bij Toneelgroep Amsterdam.